

АФАНАСЬЄВ

Сергій Олександрович –
член-кореспондент НАН
України, директор Інституту
гідробіології НАН України

ЮВІЛЕЙ ВИДАТНОГО ГІДРОЕКОЛОГА СУЧАСНОСТІ

**До 90-річчя академіка НАН України
В.Д. Романенка**

30 листопада 2020 р. виповнюється 90 років видатному українському вченому в галузі гідробіології, гідроекології, екологічної фізіології водних тварин, лауреату двох Державних премій України в галузі науки і техніки (1995, 2004), заслуженому діячеві науки і техніки України (1991), лауреату премії ім. В.Я. Юр'єва НАН України (1984), премії ім. І.І. Шмальгаузена НАН України (2002), директору Інституту гідробіології НАН України в 1980–2016 рр., доктору біологічних наук (1970), професору (1983), академіку НАН України (1988) Віктору Дмитровичу Романенку.

Віктор Дмитрович Романенко народився в м. Чернігів у родині вчителів 30 листопада 1930 р. У 1954 р. закінчив Київський ветеринарний інститут. Ще в студентські роки у нього виявилася схильність до наукової діяльності. На Всесоюзному огляді студентських робіт його дослідження в галузі паразитології, результати якого він доповідав на студентській науковій конференції, було відзначено грамотою Міністерства вищої освіти СРСР. Невдовзі після захисту диплома Віктор Дмитрович вступив до аспірантури кафедри хірургії цього ж інституту і в 1959 р. успішно захистив кандидатську дисертацію. У цей період він працював в Українській сільськогосподарській академії на посаді асистента, був старшим методистом у Головному управлінні вищих навчальних закладів Міністерства сільськогосподарства України.

Починаючи з листопада 1960 р. (тобто вже рівно 60 років) наукова і науково-організаційна діяльність В.Д. Романенка нерозривно пов'язана з Національною академією наук України. Спочатку він обіймав посаду наукового співробітника-консультанта Науково-організаційного відділу Президії АН УРСР, потім став заступником головного вченого секретаря Президії АН УРСР. При цьому з березня 1963 р. Віктор Дмитрович працював в Інституті фізіології ім. О.О. Богомольця старшим науковим співробітником. У 1969 р. він успішно захистив докторську дисертацію і в липні 1972 р. очолив відділ

Віктор Дмитрович Романенко

На виставці наукових досягнень АН УРСР у Держплані СРСР. 1962 р.

Після успішної операції. Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР. 1963 р.

Завідувач відділу фізіології водяних тварин Інституту гідробіології АН УРСР. 1972 р.

екологічної фізіології водяних тварин Інституту гідробіології.

З 1980 по 2016 р. Віктор Дмитрович Романенко був незмінним директором Інституту гідробіології НАН України. Під його керівництвом Інститут розвивався, посів провідне місце серед наукових установ біологічного профілю, колектив досяг значних успіхів у підготовці кадрів вищої кваліфікації, реалізації і впровадженні результатів досліджень.

Віктор Дмитрович зробив видатний внесок в науку. Його непересічні здібності вченого і організатора наукових досліджень сприяли створенню ним сучасної наукової бази для розвитку нових напрямів гідробіології. Завдяки його зусиллям у 1984 р. в Інституті було введено в експлуатацію новий лабораторний корпус площею понад 11 тис. м², оснащений сучасним науковим обладнанням. Цей біотехнологічний експериментальний дослідний комплекс не має аналогів на теренах Східної Європи.

Після аварії на Чорнобильській АЕС В.Д. Романенко започаткував і очолив в Інституті дослідження, спрямовані на подолання наслідків радіоактивного забруднення водних екосистем. Їх результати отримали державне та міжнародне визнання.

За часів незалежності України Віктор Дмитрович зосередив увагу колективу Інституту на вирішенні екологічних проблем. Під його керівництвом та за безпосередньої участі активно розвивалася міжнародна наукова співпраця в цьому напрямі, зокрема плідне українсько-канадське співробітництво з дослідження р. Дніпро. Співробітники Інституту брали участь у виконанні програми екологічного оздоровлення р. Дніпро в рамках проекту ПРООН-ГЕФ, у розробленні механізмів її реалізації, у впровадженні програми розвитку екоотоксикологічних досліджень Watertox та у багатьох інших проектах.

Сьогодні Інститут гідробіології НАН України, який академік В.Д. Романенко очолював упродовж 37 років, є провідним науковим центром з унікальним досвідом успішного проведення пріоритетних комплексних гідробіологічних, гідроекологічних, радіобіологічних,

іхтіологічних, біотехнологічних досліджень. Віктор Дмитрович сформував потужний колектив висококваліфікованих фахівців, здатних вирішувати актуальні проблеми функціонування прісноводних екосистем в умовах зростаючого впливу антропогенних чинників, оцінки якості водного середовища для біоти, збереження біорізноманіття у водних об'єктах, розвитку сучасних біотехнологій культивування цінних у господарському плані гідробіонтів.

У науковому доробку В.Д. Романенка близько 400 наукових праць, у тому числі 22 монографії, 24 патенти і авторських свідоцтва.

У 1995 р. за цикл праць «Наукові основи екологічної оцінки впливу гідротехнічних об'єктів на водні екосистеми з метою управління якістю води та біопродуктивністю» йому було присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки. Другою Державною премією України в галузі науки і техніки його було відзначено в 2004 р. за підручник «Основи гідроекології», на якому в Україні та за її межами зростають нові покоління талановитих вчених-гідробіологів.

За праці з дослідження впливу антропогенних чинників на водні екосистеми в умовах змін клімату у 2014 р. Віктора Дмитровича удостоєно премії академії наук України, Білорусі та Молдови.

Праці В.Д. Романенка зі з'ясування метаболічних механізмів адаптації водяних тварин до фізико-хімічних чинників водного середовища заклали основу для розроблення наукових підходів до управління біопродуктивністю природних і штучних водних екосистем, створили підґрунтя для розвитку експериментальної гідробіології та аквакультури, здобули широке визнання наукового співтовариства, що підтверджується присудженням Віктору Дмитровичу премій НАН України — ім. В.Я. Юр'єва у 1984 р. та ім. І.І. Шмальгаузена у 2002 р.

Впроваджені у виробництво гідробіотехнологічні розробки колективу вчених, очолюваного В.Д. Романенком, експонувалися на численних виставках в Україні, Німеччині, Японії, Китаї та інших країнах і були відзначені високими нагородами.

Президент України Л.Д. Кучма вручає Державну премію України в галузі науки і техніки. 1995 р.

Учасники конференції Міжнародної асоціації з дослідження Дунаю (IAD); зліва направо: С.О. Афанасьєв, В.І. Юришинець, Юрг Блоеш — президент IAD, В.Д. Романенко, А.В. Ляшенко. Румунія, м. Тульча, 2002 р.

Привітання президента НАН України Б.Є. Патона після вручення Державної премії України. 2005 р.

Академік НАН України В.Д. Романенко зробив значний внесок у розвиток видавничої справи як головний редактор «Гідробіологічного журналу», який має міжнародний статус. Журнал виходить друком в Україні, а також видається англійською мовою в Сполучених Штатах Америки як «Hydrobiological Journal». Він гідно представляв Україну в Міжнародній асоціації з дослідження Дунаю (International Association for Danube Research – IAD), яка об'єднує вчених-лімнологів придунайських країн.

За наукового консультування і керівництва Віктора Дмитровича підготовлено і захищено понад 20 дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора біологічних наук, у тому числі членами-кореспондентами НАН України С.О. Афанасьєвим, М.Ю. Євтушенком.

Досягнення колективу Інституту гідробіології НАН України та бездоганна репутація установи пов'язані з видатним науковим та науково-організаторським талантом академіка НАН України В.Д. Романенка, його самовідданою діяльністю з розбудови науки в українській державі. На це була спрямована і його громадська діяльність як голови Об'єднаного комітету профспілок Академії наук України у

1969–1979 рр., як члена керівних органів профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ, як народного депутата СРСР від професійних спілок і депутата Верховної Ради СРСР та заступника голови комітету з питань екології та раціонального використання природних ресурсів Верховної Ради СРСР у 1989–1991 рр., як президента започаткованого за його ініціативою у 1992 р. Гідроекологічного товариства України.

Держава високо оцінила плідну діяльність В.Д. Романенка: його нагороджено орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (2015), Почесною грамотою Верховної Ради України (2005), орденом Дружби народів (1986), орденом «Знак Пошани» (1980).

Зараз свій багатий досвід, знання, бачення сучасних шляхів розвитку науки академік В.Д. Романенко плідно втілює у життя як почесний директор Інституту гідробіології НАН України і радник при дирекції цієї провідної наукової установи. Учні й колеги щиро вітають шановного Віктора Дмитровича з нагоди ювілею і бажають йому творчого натхнення, міцного здоров'я, невичерпної енергії у досягненні нових наукових вершин і подальшій розбудові Національної академії наук України.

Sergiy O. Afanasyev

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5247-3542>

Institute of Hydrobiology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ANNIVERSARY OF THE OUTSTANDING HYDROECOLOGIST OF THE PRESENT

To the 90th anniversary of Academician of NAS of Ukraine V.D. Romanenko

November 30, 2020 marks the 90th anniversary of an outstanding Ukrainian scientist in the field of hydrobiology, hydroecology, ecological physiology of aquatic animals, winner of two State Prizes of Ukraine in Science and Technology (1995, 2004), Honored Worker of Science and Technology of Ukraine (1991), winner of the V.Ya. Yuriev Prize of the NAS of Ukraine (1984), I.I. Schmalhausen Prize of the NAS of Ukraine (2002), Director of the Institute of Hydrobiology of the NAS of Ukraine in 1980–2016, Doctor of Biological Sciences (1970), Professor (1983), Academician of the NAS of Ukraine (1988) V.D. Romanenko.